

TARTU ÜLIKOOL

Sotsiaalteaduste valdkond

Ühiskonnateaduste instituut

Ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava

Revo Raudjärv

**Praktikute soovitusel ajakirjandustudengitele
teleuudiste harjutamisel. Reporterite vaatenurk**

Bakalaureusetöö: praktiline projekt

Juhendaja: Brit Laak, MA

Kaasjuhendaja: Alar Suija

Tartu 2024

SISUKORD

SISSEJUHATUS	3
1. PROJEKTI EESMÄRK JA TAUST	8
2. SIHTRÜHM	12
3. ÜLEVAADE TEHTUST	14
4. TULEMUSED JA MÕÕTMINE	17
4.1 Vaatlus	17
5. ENESEREFLEKSIION JA KOKKUVÕTE	23
SUMMARY	26
KASUTATUD ALLIKAD	27
LISAD	29
Lisa 1. Intervjuukava	29
Lisa 2. Lihtlitsents	33

SISSEJUHATUS

Käesolev bakalaureusetöö valmis praktilise projektina ja lähtub praktilise ajakirjanduse ainekavast. Kogusin praktikutelt soovitusi ajakirjandustudengitele – teleuudiste harjutamiseks reporteri vaatenurgast. Praktilise projekti raames loodud teejuht ehk tugimaterjal ei ole didaktiline juhend, kuidas teha uudiseid ja sellega ei arendata tudengite pädevusi, küll aga abistab see tudengeid uudislugude analüüsimisel ja eneserefleksioonil. Loodud tugimaterjalis kirjeldavad uudistetoimetustes igapäevaselt töötavad praktikud, kuidas nad uudislugusid televisioonis teevad ja selle põhjal saab tudeng teleuudiste harjutamise protsessi sees enda vead ära tunda. Pädevuste arendamine toimub edasi koos õppejõuga, kuid tudeng saab teejuhi abil iseseisvalt sõnastada teleuudiste harjutamisel tekkinud probleemi ning seejärel pöörduda õppejõu poole juba konkreetsete küsimustega.

Loodud teejuhi aluseks on õppeprotsess ja seega laiem eesmärk, millest juhindub ka minu koostatud tugimaterjal, lähtub praktilise ajakirjanduse ainekavast. Praktilise ajakirjanduse ainekursuse eesmärk on anda tudengitele praktilised oskused reporteritööks kirjutavas meediumis (ajalehes), raadios, televisioonis ja veebimeedias. Lähtusin loodud tugimaterjali väljaarendamisel tudengist, kes peab kursuse lõpuks oskama televisioonis reporteritööd teha ja spetsiifilisemalt keskendusin just uudislugude tegemisele, kuna ka eelnimetatud ainekursusel on fookuses just uudis. Samas kõiki osaoskusi sellel kursusel eraldi süvitsi ei arendata ja nii pole ka tugimaterjalis põhjalikku ülevaadet intervjuerimise erinevatest etappidest või uudisväärtustamisest ning fookuse seadmisest, selleks peavad tudengil olema läbitud vastavad eeldusained (“Kuulamistreening ja intervjuerimine”; “Ajakirjanduse alused” jt), kust tudeng saab esmase sisendi praktiliseks harjutamiseks. Minu loodud tugimaterjali abil ei saa tudeng retsepti, kuidas paremini intervjuerida või kuidas uudislugu valmis teha, küll aga saab ta sealt kirjeldused uudisloo tegemisel ilmnevatest tüüpprobleemidest ning seega ka lisatööriista enda harjutamisprotsessi mõtestamiseks ning lahendust vajava mure sõnastamiseks.

Samas leiab teejuhist palju kasulikke viiteid materjalidele, kust lugeda rohkem nende alateemade kohta, mida käesolev bakalaureusetöö oma mahu tõttu ei võimaldanud valimisse praktikutele arutlemiseks kaasata. Näiteks on Viivika Eljand-Kärp 2024. aastal kaitsnud oma doktoritöö teemal: "Tõhusad küsitlemispraktikad uudisintervjuudes. Ammendava teemakäsitluse saavutamine eksperdi- ja kogemusintervjuudes" ning pidasin vajalikuks sellele tugimaterjalis viidata, et tudengil oleks võimalik iseseisvalt abimaterjale läbi töötada ka seni kuni käesolevat

praktilist projekti järgnevatel aastatel teiste perspektiivide (nt operaator, monteerija, toimetaja) ja alateemadega (uudisväärtustamine, fookuse seadmine, intervjuerimine) täiendatakse ja edasi arendatakse. Lisaks praktikute soovitudele leiabki tugimaterjalist veel mitmeid kasulikke viiteid iseseisvaks lugemiseks, kuulamiseks ja vaatamiseks (temaatilised Youtube lingid jms).

Ma kogusin ja organiseerisin infot Wikipedia tüüpi kodulehele. Tugimaterjalile pääseb ligi ainult vastava kasutajanime ja parooliga, mille tudengid kursuse alguses õppejõult saavad. Tegemist on uurimusliku õppega veebipõhises õpikeskkonnas (*inquiry-based learning*). Uurimuslikku õpet võib määratleda kui avastamisele orienteeritud ja konstruktivistlikku õppijale keskenduvat õppemeetodit, kus õpilased omandavad iseseisvalt teadmisi valdkonna sisu kohta (Mäeots, 2014). Veebipõhine juhendatud uurimuspõhine õpe võib parandada erinevaid uurimisoskusi, nagu probleemide tuvastamine, küsimuste ja hüpoteeside sõnastamine, katsete planeerimine ja läbiviimine, andmete kogumine ja analüüsimine, tulemuste esitlemine ja järelduste tegemine (Mäeots jt, 2008). Loodud tugimaterjal on seega iseseisev veebipõhine analüüsivahend – seega teejuht otseselt ei arenda tudengite pädevusi, vaid sealsed küsimused ja soovitused aitavad tudengil paremini tunnetada protsessis veaohlikke kohti ning annab tudengile võimaluse oma probleemid ise ära tunda. Loodud tugimaterjal ei täida kõiki uudislugude tegemise etappe ja rolle, vaid tegemist on esmase valikuga praktilise ajakirjanduse ainet läbivatele tudengitele.

Käesolevas kaaskirjas ja tugimaterjalis olen valinud lähenemiseks autoetnograafilise meetodi, sest ma olen töötanud televisioonis kokku 17 aastat ja peamiselt just uudistetoimetustes: reporterina, operaatorina, monteerijana, uudist juhina, päevatoimetajana, saatejuhina. 2023. aasta maikuust olen töötanud igapäevaselt TV3 saate "Seitsmesed uudised" Tartu korrespondendina ja seega olen teleuudiste tegemise valdkonnas ka ise ekspert ning see kogemustepagas uudiste tegijana mõjutab ka minu lähenemist. Fookuse sättimine iseendale ei tähenda tingimata iseenda uurimist mullis, vaid autoetnograafia on vahend, mille kaudu saab koguda andmeid sealt, kuhu tavaliste intervjuudega ei oleks võimalik jõuda (Ngunjiri jt, 2010). Ma võrdlesin kogutud andmeid enda kogemusega ja lähtusin tugimaterjali koostades mõlemast: nii teistelt praktikutelt saadavast infost kui ka enda kogemusest. Autoetnograafia annab autorile võimaluse siduda iseenda kogemused ühiskonna omadega ning võrrelda sarnases kontekstis iseend teistega. (Ngunjiri jt, 2010). Praktikutelt soovitusi kokku kogudes ja neid analüüsisid, sain seega oma kogemustele toetuda. Autoetnograafiline meetod tekitab uurijale iseendast akna, läbi mille ta välist maailma mõistab (Paloveer, 2012).

Televisioon on väga kiiresti arenev valdkond ja minu loodud tugimaterjal saab olema relevantne tänases päevas. Vastavasisulised akadeemilised õppematerjalid on suuresti filminduse kesksed ning sisaldavad palju tehnilisi nüansse; paraku praktilise ajakirjanduse ainekursust läbivatele tudengitele on vaja teistsugust – just teleuudiste harjutamise eripära arvestavat teejuhti. Seega on kõnealusele tugimaterjalile olemas väga selge praktiline vajadus.

Loodud tugimaterjali eesmärk on anda küsimuste vormis eestikeelne ülevaade sellest, kuidas valmivad professionaalsed uudislood. Vastavasisulist eestikeelset õppematerjali on pigem vähe ja see vajas uuendamist. Minu töö ei ole traditsiooniline uurimustöö, vaid loominguline projekt, mille tulemiks on kasutusvalmis abimaterjal tudengitele. Tugimaterjal on tehtud pilootosana ja koostatud perspektiiviga, et järgnevatel aastatel seda täiendatakse vaatenurkadega teistest rollidest (näiteks praktilised soovitused operaatoritelt ja monteerijatelt) ning tehakse juurde osad, mis käsitlevad raadiot, veebimeediat, kirjutavat meediumi jms. Keskkond annabki võimaluse tugivahendit edaspidi hõlpsasti täiendada.

Olen tutvunud mitmete varasemate õppematerjalidega seotud üliõpilastöödega (Uuetoa, 2022; Saaroja, 2016; Kuusk, 2014; Rohelaan, 2013), mis haakuvad minu teemaga. Hendrik Kuusk toob oma magistritöös välja, et ajakirjanike töökeskkond ja ülesanded on 21. sajandil kiiresti muutunud ja otsitakse uusi teid ajakirjaniku kutseomaduste määratlemiseks (Kuusk, 2014). Üheks oluliseimaks mõjutajaks on selle juures olnud digitaalne revolutsioon, mis on hakanud ette kirjutama, milliseid pädevusi peab ajakirjanik omama, et moodsas meediaorganisatsioonis efektiivselt töötada (Cremedas ja Lysak, 2011). Nygren ja Stigbrand (2014) uurisid, mida peab oskama hea ajakirjanik ja järeldasid, et ta peab oskama kuulata, olema loov, peab jutustama lugu, omama teadmisi ühiskonna kohta ning olema tõhus (Nygren ja Stigbrand, 2014).

Multifunktsionaalsus on tänapäeva ajakirjaniku puhul saanud väga tähtsaks. Praktilise ajakirjanduse tudengid peavad omandama efektiivselt nii monteerimise oskuse kui filmimise oskuse. Digitaliseerumine ning konvergens toimetustes tähendab seda, et ajakirjanikud peavad olema võimelised tootma ja töötlemata nii teksti, video kui heli (Willnat jt 2013: 179). Varem olid tekst, video ja heli jagatud erinevate spetsialistide vahel, kes töötasid vastavalt ajalehes, televisioonis või raadios, kaasaegses meediaorganisatsioonis oodatakse ajakirjanikult sageli pädevust kõikides meediumites (Kuusk, 2014).

Eriti jõuline on olnud videoajakirjanduse ja videoajakirjanike võidukäik (Kuusk, 2014). Sellisel ametikohal töötajatel peab olema märkimisväärne pädevuste pagas erinevatest valdkondadest,

seada nii teadmiste kui oskuste vallas (Kuusk, 2014). Trükiajakirjanikud on hakanud tootma videolugusid veebiväljaannete jaoks ning kaameraid võivad kanda ka raadioajakirjanikud, samal ajal kui telereportereid julgustatakse laiendama oma eriala ning tegutsema multifunktsionaalse videoajakirjanikuna (Wallace 2009: 684). Reporter peab olema samal ajal info koguja, kaameramees ja vahel ka monteeriija (Kuusk, 2014).

Seega vajab tänane olukord lahendust, sest praktilise ajakirjanduse tudengitel pole efektiivset eestikeelset tugimaterjali, et enda uudislugude tegemisel enda harjutamisi etapiti analüüsida – samas vajadus selle järele on suur. Reporter Kadri Pikhof sõnas intervjuus, et ta on keerulise teema puhul pöördunud Chat GPT poole, et see koostaks uudisloo küsimused ja sealt on tulnud Pikhofi sõnul ka väga head küsimused, mida ta on TV3 uudislugude tegemisel kasutanud (Pikhof, 2023). Veel mõned aastad tagasi ei osanud sellest mõeldagi, et tehisintellekt aitab koostada professionaalse uudisloo tegemisel küsimusi, see näitab, et kogu valdkond on kiiresti arenev ja ka õppematerjalid vajavad uuendamist.

Eriala õpetamisel tuleks teoreetilise õppe kõrval tudengitele senisest enam selgitada meediamaastikku ning tutvustada spetsiifilisemalt ajakirjaniku töö olemust (Skinner jt, 2001; Hallin jt, 2021). Ajakirjanduse õppetöös tuleks keskenduda nii laiemale meediasüsteemile kui ka kontekstile, kus rolli ei mängi vaid ajakirjaniku teadmised uudisteksti kirjutamisel, vaid ka näiteks toimetuse kultuur, ühiskonna kui turu surve ning suhted allikatega (Hallin jt, 2021). Henn Uuetoa kirjutab oma bakalaureusetöös, et tööandjad ootavad ajakirjandustööl sisenejatelt mitmekülgseid teadmisi tehnoloogiast ja põimitud erialaseid oskusi (Uuetoa, 2022). Tugimaterjali luues tuli mul kõike seda arvesse võtta, sest hea analüüsitööriist peab sisaldama mitmekülgset taustainfot. Uuetoa lisab, et teooria abil võib õppur oma töösse kriitilisemalt ning süvitsiminevamalt suhtuda, seega omab ülikoolidele omane teooria-põhisem õpe teatud kasutegureid (Uuetoa, 2022).

Harmer (2015) annab õppematerjali koostajatele viis soovitusi:

- 1) jõuda selguseni materjali eesmärkides;
- 2) mõelda, kas kasutamisele kuluv aeg ja materjali eelised kaaluvad üles selle ettevalmistamisele ja koostamisele kulunud aja;
- 3) koostada materjal, mis on lihtne kasutada;
- 4) veenduda, et materjali saaks kasutada mitu korda ja erinevate keeletasemetega;

5) luua materjal, mis oleks huvitav

Soovitusi silmas pidades valmis minu poolt loodud küsimuste ja soovituste vormis tugimaterjal tudengitele, mis toob uudisloo valmimise välja etappide kaupa (tegevuste kaupa). Praktilise ajakirjanduse kursusel koosneb teleuudisloo tegemise harjutamine mitmest etapist, mida võib tinglikult jagada kolmeks:

- tegevused **enne** võttele minekut
- tegevused võttel **kohapeal**
- tegevused **pärast** võttelt tagasitulekut

Intervjueerisin tugimaterjali tarbeks viit reporterit, kes igapäevaselt televisioonis uudislugusid teevad ja kogusin nendelt praktikutelt erinevaid näpunäited: kuidas lugu tehes efektiivselt tegutseda, mida silmas pidada katteplaanide filmimisel jne.

Intervjuudes jagasid tugimaterjali tarbeks soovitusi:

- ERR-i Washingtoni korrespondent Laura Kalam
- ERR-i Kesk-Eesti korrespondent Olev Kenk
- ERR-i reporter Liisbeth Rats
- Kanal 2 korrespondent Jürgen Puistaja
- TV3 reporter Kadri Pikhof

Lisaks viisin läbi ka vaatluse praktilise ajakirjanduse kursusel. Vaatluse käigus sai selgeks, et tudengitel on tarvis teleuudiste tegemisel tuge, loogilist struktuuri ja häid nõuandeid, mida antud bakalaureusetöoga loodud tugimaterjal ka võttis eesmärgiks pakkuda. Kursusel "Praktiline ajakirjandus" õpetatakse kuidas valmistada ette, koostada ja esitada avaldamiskõlblikku teleuudist ja minu loodud tugimaterjal aitab loodetavasti tudengil selles mitmetahulises protsessis enda tegutsemise efektiivsust paremini analüüsida ning seejärel konkreetsete küsimustega õppejõudude poole pöördudes edasisidet paremini mõista ja seejärel harjutamisega hõlpsamini hakkama saada.

1. PROJEKTI EESMÄRK JA TAUST

Praktilise projekti otsene eesmärk oli valmis saada tugimaterjal praktilise ajakirjanduse tudengitele, mille põhjal saavad nad teostada enda oskuste analüüsi. Loodud tugimaterjalis kirjeldavad uudistetoimetustes igapäevaselt töötavad praktikud, kuidas nad uudislugusid televisioonis teevad ja selle põhjal saab tudeng teleuudiste harjutamise protsessi sees enda vead ära tunda ja oskusi analüüsida.

Intervjueerisin viit väga kogenud praktikut, kes igapäevaselt teleuudiseid teevad ja nendelt saadud info põhjal koostasingi küsimuste vormis tugimaterjali. Ken Rohelaan toob näiteks oma magistrیتöös välja audiovisuaalse sisu tootmiseks vajalikud oskused: meeskonnatöö, eeltöö tegemine, intervjueerimine, allikate esitlemine avalikkusele, analüütiline mõtlemine, süstemaatiline lähenemine (näiteks kategoriseerimine, loogiline järjestus), audio- ja videotehnika kasutus, monteerimine, lisaks tehnika käsitlemise oskustele peaksin videotootjana oskama tarbijast lähtuvalt luua sisu, mis ei kaota konteksti (Rohelaan, 2013). Minu praktilise töö lõpptulemusena on mitmed neist etappidest välja toodud ja tudengitele kasutamiskvalifitseeritud analüüsivahend loodud.

Ajakirjanduse tuleviku põhipäevuste raportist (Finberg ja Klinger 2014) selgub, et hoolimata majanduslikest teguritest, millega meediaettevõtted kokku puutuvad, ei hinda professionaalsed ajakirjanikud multimeedia ja digitaalsete vahendite kasutamist loo jutustamisel nii kõrgelt kui akadeemikud, üliõpilased ja vabakutselised ajakirjanikud (Kuusk, 2014). Alla poole professionaalidest hindas video filmimise ja monteerimise oskust oluliseks või väga oluliseks, samal ajal kui 76% õpetlastest pidas seda vähemalt oluliseks. Veelgi vähem hindasid professionaalid audioga töötamise võimekust. Akadeemikute vastuste järgi peaksid video-, audio- ning fotovõimekus olema ligikaudu samaväärsed.

Video tegemine nõuab oskusi, mida ajakirjanduspädevuste nimekirjas ei ole (Kuusk, 2014). Ma keskendun loodud tugimaterjalis reporteri perspektiivile ja siinkohal on väga oluline vahet teha, millal algab loo kirjutamise protsess, millal monteerimise protsess ja kuidas käituda uudisloo võttel. Tugimaterjalis on kõik need etapid välja toodud. Hendrik Kuusk viitab oma magistrیتöös visuaalse pädevuse vajalikkusele, jutustamisviiside, tehnoloogia kasutamist ning heli, pildi ja teksti kasutamist õiges vahekorras. Kuusk rõhutab, et igal videol, nagu igal ajakirjanduslikul teosel, on oma ajaline ning tekstimahuline piir, mistõttu tuleb sageli teha raskeid otsuseid ja loobuda osast infost teise kasuks (Kuusk, 2014). Videot ei saa toota omamata visuaalset silma,

kompositsioonitaju ning tundmata montaaži põhitõdesid ja kõige selle juures jääb ajakirjanikule kõige omasem oskus sõnavara, isegi varju (Kuusk, 2014). Sama tõid välja praktikud, keda intervjuerisin käesoleva bakalaureusetöö raames. Nad rõhutasid, et visuaalne pool on oluline läbi mõelda ka reporter-toimetaja poolt ja see pole pelgalt operaatori või monteeri ülesanne.

ERR-i reporter Liisbeth Rats sõnas intervjuus, et reporter peab loo visuaalselt läbi mõtlema, sest vaid siis läheb loo tekstiline ja visuaalne pool omavahel kokku: *“See on toimetaja ülesanne mõelda, mis on visuaalselt oluline, sest toimetaja paneb selle uudisloo kokku lõpuks, tema kirjutab selle kirjaliku loo valmis, tema teab, mida tal on vaja. Et loo tekstiline ja visuaalne pool läheks kokku omavahel, seetõttu on igal juhul toimetaja ülesanne samuti see visuaalne pool läbi mõelda ja operaator on siis see, kes oskab seda üles võtta, paljud operaatorid on väga head oma töös, sest nad juba kuulavad intervjuud ja kui intervjueritav mainib mingit kindlat asja, mida ta saab üles võtta, siis ta oma entusiasmist või oma teadlikkusest juba teeb seda.”* (Rats, 2024).

ERR-i Washingtoni korrespondent Laura Kalam lisas, et teleuudiste puhul on visuaalne tekst sama oluline kui sõnaline pool: *“Kui ma töötasin Delfi TV-s paar aastat, siis me ikkagi võttele minnes alati operaatoriga rääkisime läbi, kuhu me läheme ja mida me võtame. Kui skripte teha enne võttele minekut, siis ma alati mõtlen seda, et kuhu ma lähen, mis pildi ma 100%-lt saan, mis võiks olla avakaader ja kus see võiks tehtud olla. Mina enda töös igapäevaselt mõtlen väga tihedalt lisaks tekstile paberil ka sellele, et milline võiks visuaalselt olla. Film hakkab jooksuma mul juba lugu kirjutades, see on kuidagi sisse harjutatud, et ma ei tee ju lehte, ma teen televisiooni, seal on pilt täpselt sama oluline kui need sõnad, mis ma ütlen.”* (Kalam, 2024).

Kui video planeerimine kattub suures osas ajakirjandusliku loo ettevalmistamisega, siis selle ellu viimine ja viimistlemine nõuavad juba teistsuguseid oskusi (Kuusk, 2014). Kõige suurem erinevus publitsistikasaadete tootmise ja uudislugude tegemise vahel on ajaline surve, seetõttu olen pühendanud ajalisele survele eraldi osa tugimaterjalis. Mõnikord tuleb uudislugu valmis teha väga operatiivselt, sel juhul tuleb arvestada mitmete nüanssidega. ERR-i reporter Liisbeth Rats sõnab tugimaterjalis: *“Kui on ajaline surve, siis mida täpsemalt sul endal fookus paigas on, seda parem, siis sa lähedki intervjuudele ja küsid väga täpselt enda fookuse kohta, et sul ei oleks seda muud müra seal taga. Kui sul on vähe aega, siis võib juhtuda, et sa ei jõua pärast tervet enda intervjuud või mitut intervjuud läbi kuulata.”* (Rats, 2024).

Ken Rohelaane arvates jääb samuti olulisele kohale oskus esitleda saadud materjali võimalikult lihtsal, kuid samal ajal efektiivsel meetodil (Rohelaan, 2013). Videotootja ülesannete hulka kuulub

lõpptarbija soovide ja vajaduste arusaamine lähtuvalt videokeskkonna eesmärkidest, samuti peaks videotootja suutma luua klippides sisulisi seoseid viisil, mis edastaks võimalikult palju lisainformatsiooni fookuses oleva teksti mõistmiseks (Rohelaan, 2013). Uudislugude puhul on samuti oluline mõista, et filmida tuleb efektiivselt, et ei kaotaks liiga palju väärtuslikku aega.

Video tootmine eeldab võimet käsitleda video-, audio- ning valgustustehnikat väga heal tasemel (Kuusk, 2014). Tudengid paraku neid asju üldjuhul enne praktilise ajakirjanduse ainekursusele tulekut ei oska, mistõttu praktikumides kulub lisaks sisulisele harjutamisele küllaltki palju aega tehniliste aspektide õppimisele. Samuti jääb vajaka režissööri pilgust. Oluline on kauni pildikeele tagamine, kuna ajakirjanikud võivad olla head loo jutustajad, seda ka visuaalselt, kuid puudu võib jääda kompositsioonitajust ning teatud kunstilisest silmast (Kuusk, 2014). 12.04.2024 viisin läbi vaatluse praktilise ajakirjanduse kursusel. Seal harjutati uudislugude tegemist. Vaatluse käigus sai siinkirjutajale selgeks, et praktilise ajakirjanduse tudengid olid alles selle harjutamisega, kuidas teha huvitava ja läbimõeldud pildikeelega uudislugusid, poolepeal. Mõned sellekohased analüüsiküsimused leiab loodud tugimaterjalist.

Koos suureneva pädevuste hulgaga tekivad ka üha uued võimalused tööturul ja suureneb valikuvõimalus. Ajakirjanikud peavad suutma minna muudatustega kaasa, seega on juba enne ajakirjandusse minemist digitaalse meedia ning videoga kokku puutunud töötajatel selge eelis ja seda ka tööandja silmis (Kuusk, 2014). Minu loodud tugimaterjali läbi töötav tudeng, saab loodetavasti uudistetoimetuses tööleminekuks vajaliku mitmekesise ja kriitilise vaate reporteritööle ning oma võimalikele kitsaskohtadele uudislugude tegemisel.

Kahtlemata on see praktiline töö järgnevatele samalaadsetele teenäitajaks. Kui mina võtsin fookusesse reporteri vaatest uudislugude tegemise, siis mõni järgmine tudeng saab teha sama tööd edasi monteerija või operaatori vaatevinklist. Väga oluline oli bakalaureusetöö raames leida professionaalsed teletöötajad, kes olid valmis andma intervjuu oma nimega. Üks intervjuueeritav oli näiteks Olev Kenk, kes on töötanud ERR-i korrespondendina 18 aastat. Tema tsitaadid, mõtted, soovitusel on väga olulised ka tugimaterjalis. Krediiti annab soovitusel juurde see, kes on seda öelnud. Seetõttu ei olnud mõtet pseudonüümida vastajaid ja sain nõusoleku isikute nimede ja nende öeldu avaldamiseks oma töös. Kui Kadri Pikhof, Laura Kalam, Liisbeth Rats, Jürgen Puistaja, Olev Kenk – igapäevaselt uudistetoimetuses töötavad reporterid on midagi oma nimega öelnud, siis sellel on omaette väärtus.

Pole kahtlust, et massimeediale suunatud kommunikatsioon on muutunud aina enam visuaalile orienteerituks ning tehnoloogiliselt keerukamaks (Lowrey ja Becker 2001: 754). Audiovisuaalse teksti tootmine on ühtaegu loominguline ja tehniline kunst, nii ütlevad Thompson ja Bowen õpikus "*Grammar of the Shot*", ning edukus sõltub tihti sellest, kui hästi suudetakse oma visiooni auditooriumile kommunikeerida, sest just auditoorium peab tarbima, seedima ja mõistma filme. Kui ajada vaataja segadusse kehva filmikeele või kohatu visuaalse keelega, ei meeldi neile suure tõenäosusega ka sinu töö (Thompson ja Bowen, 2009: 2). Uudiste tootmise juures on samuti visuaalne keel oluline märksõna. Olev Kenk sõnas tugimaterjali tarbeks antud intervjuus, et pilt on televisioonis kõige olulisem ja isegi olulisem kui tekstiline osa (Kenk, 2024). Minu loodud tugimaterjalist leiab nii küsimusi kui soovitusi.

2. SIHTRÜHM

Tugimaterjal on suunatud Tartu Ülikooli praktilise ajakirjanduse teleosa läbivatele tudengitele. Minu bakalaureusetöö on väga selge praktilise väärtusega, samas ei võimalda töö maht üksikasjalikult kõiki telelugude valmimise etappe ning rakendatavaid oskusi lõpuni käsitleda ning tuli seada minu tööle selge fookus. Tugimaterjal on mõeldud neile, kes pole veel harjunud igapäevaselt professionaalseid teleuudiseid tegema ja see aitas mul ka paremini bakalaureusetööle fookust seada: eneseanalüüsi abivahend on suunatud algajatele ja sisaldab teleuudiste tegemise põhitõdesid, mitte väga spetsiifilisi professionaalsete telelugude tegemise keerukaid tehnilisi nüansse või publitsistlikku loo jutustamist.

Ma osalesin 12. aprillil 2024 praktikumis ja tegin vaatlust, mille raames oli võimalik sihtrühma vajadusi täpsemalt kaardistada. Kursusel õpetatakse kuidas valmistada ette, koostada ja esitada avaldamiskõlblikku uudist. Sel kevadel harjutab sel kursusel teleuudiste tegemist 25 tudengit. Kursus peaks andma esmase ettevalmistuse, et suvel edasi minna ajakirjanduslikule praktikale. Kursuse edukalt läbinud tudeng peab oskama leida, raamistada ja fookustada uudist; mõistma taustainformatsiooni kogumise olulisust ning oskama töötada erinevate allikatega; hinnata ja valida allikaid ning kasutada erinevaid intervjuueerimisvõtteid; oskama planeerida aega, mõistma tähtaegade olulisust ajakirjanduses ning oskama ajasurve all töötada; vormistama klassikalise kõva uudise konventsioonidele vastavat uudist ning seda faktiliselt ja keeleliselt toimetama. Kõike seda võtsin arvesse ka oma töös ja koostas selle tugimaterjali, mis aitab realselt tudengitel eelloetletud tööosad harjutades enda tegevust kõrvutada kriitiliste küsimuste ning praktikute soovitustega. Praktilise ajakirjanduse teleosa tudeng peab oskama koostada stsenaarset plaani, olema loo reporter, loo operaator, monteerija – seega ainekava arvesse võttes koostas ka kriteeriumid, millele peab tugimaterjal vastama.

Vaatluse käigus sai selgeks, et tudengid avastasid tihtipeale loo võttelt tagasi tulles, et nad ei saanud piisavalt häid vastuseid intervjuueeritavatelt, mis võiksid sobida uudisloo formaati. Tihti vastati liiga pikalt ja 90-sekundilise uudisloo tarbeks oli vastus liiga laialivalguv. Praktikud jagasid väga palju häid nippe, et kuidas saada paremaid vastuseid intervjuudes uudisloo tarbeks ja koondasin need tugimaterjali.

Näiteks ERR-i Kesk-Eesti korrespondent Olev Kenk soovib tugimaterjalis, kuidas saada häid vastuseid: *“Ma alati püüan inimesele öelda, et püüdke vastata kõigepealt täislausega. Ärge rääkige mulle mingisugust väljamõeldud asja, nii-öelda propaganda juttu, vaid rääkige minuga*

kui tavalise inimesega, mida te tahaksid tavalisele televaatajale öelda. Tihtilugu soovitakse saada küsimused ette ja siis selle tulemus ongi see, et on tohutult põhjalikult ettevalmistatud paber, siis ta üritab piiluda, rääkida kõike seda, mida tal paberi peale on üles kirjutatud või mida tal on palutud selle küsimuse juures öelda, selle tunneb väga kiiresti ära, kas inimene räägib peast või räägib seda etteantud teksti, mida talle on öeldud. Ma olen ka vahel katkestanud intervjuu ja öelnud, et kuulge, me teeme uudiseid täiesti tavalistele inimestele, püüdkite rääkida lihtsas eesti keeles ja sellest on sageli abi.” (Kenk, 2024).

3. ÜLEVAADE TEHTUST

Käesoleva bakalaureusetöö raames tegin intervjuud professionaalidega, kes on tiipsemel praktikud erinevate telekanalite uudistetoimetustes ja intervjuude põhjal tegin kvalitatiivse sisuanalüüsi. Professionaalidelt saadud info, vaatlusel kogutud info ja relevantse kirjanduse kombineerimisel valmis tugimaterjal. Minu jaoks oli oluline, et praktikud oleks erinevatest telekanalitest. ERR-i saade “Aktuaalne Kaamera” ja Kanal 2 uudistesaaade “Reporter” on formaadilt väga erinevad, seega oli ka huvitav analüüsida erinevate korrespondentide vastuseid, mis erinesid üksteisest märkimisväärselt. Kui Kanal 2 reporter Jürgen Puistaja ütles, et ta teeb uudislugude jaoks lühikesed intervjuud ja küsib väga fookuseeritult ainult uudisloo tegemiseks vajalikku infot, siis ERR-i reporterid teevad märksa pikemaid intervjuusid. Korrespondente eelistasin seetõttu, et nad teevad kogu uudisloo algusest kuni lõpuni üksi: koguvad taustainfot, filmivad, intervjuueerivad, monteerivad jne, seega nad läbivad kõik etapid, mis on uudisloo tegemisel vajalikud.

Kadri Pikhof TV3-st vastas intervjuus, et tema püüab alati küsida intervjuudes pigem rohkem küsimusi ja filmida samuti pigem rohkem katteplaanide kui antud uudisloo tarbeks on vajalik (Pikhof, 2023). Sõltumata koguni sellest, kas loo tegemisel on ajaline surve või mitte. Samas leidsin ma ühe teise praktiku, Jürgen Puistaja, kes uudislugude tegemisel töötab märksa efektiivsemalt ja vastas ka samale küsimusele teistmoodi. Praktikutele saadav info oligi kohati vastuoluline. Kui pikk peaks olema uudisloo tarbeks tehtud intervjuu, selles osas polnud tudengitel ühtset selgust. Loodud tugimaterjal annab tudengitele selles osas väga konkreetseid soovitusi.

Kadri Pikhof tõi intervjuus välja, et uudislugude tegemine igapäevale ei sobi, sest see võib tunduda osade ajakirjanike jaoks liiga pealiskaudne, sest pole ju võimalik ühte pikka lugu teha nädal aega ja seda peensusteni lihvida (Pikhof, 2023). Pigem on Kadri Pikhofi arvates uudistetoimetuses oluline tempo ja oskus arvestada just ajalise survega. Praktilise ajakirjanduse tudengid saavad selles osas hea väljaõppe, sest ajaline surve on neil suur, päeval minnakse võttele ja kell 18:00 peavad lood olema juba valmis. Üldjuhul jõudsid tudengid ka uudislod õige ajaks valmis teha, kuid oli ka neid, kes ei tulnud ajalise survega toime ja peavad efektiivsemalt töötamist harjutama.

Töö käigus sai selgeks, et parim andmekogumismeetod on selle projekti jaoks poolstruktureeritud intervjuu ja valmistasin juba seminaritöö raames ette intervjuukava, mida täiendasin ja muutsin bakalaureusetööd tehes. Seminaritöös tehtud pilootintervjuu põhjal tegin muudatusi nii

uurimiskavas kui ka intervjuu küsimustes. Samuti oli väga hea täiendav meetod vaatlus, mis andis väga hea ülevaate tudengite tegutsemisest, kes tulevikus seda tugimaterjali hakkavad kasutama.

Ajakirjandusliku telelugude puhul tuli arvestada sellega, mille Møller ja Thorsen toovad oma teleajakirjanduse õpikus välja: "Vaatajad peavad uudiste- ja dokumentaalsaadetes ära tundma oma elu, keele ja mõtteviisi" (Møller ja Thorsen, 1997: 16). Saaroja toob samas välja, et audiovisuaalse loome juures on režiil intervjuu kontekstualiseerimise üle suur võim ning tähendusi on lihtne moonutada või muuta (Saaroja, 2016). Minu arvates on üldiste sotsiaalteooriate kontekstis igasugune audiovisuaalne sisu konstruktivistlik, sest sisu tootja konstrueerib videoloo narratiivi. See on samamoodi õppevideote kui ka ajakirjanduslike professionaalsete telelugudega. Ajakirjanik ise ehitab oma loo üles, ka õppevideo tegija ehitab oma kontseptsiooni ise üles. Võrreldes tavaliste uudislugudega on näiteks uuriva ajakirjanduse lood nõudlikumad nii teemadelt kui ka tõestusmaterjali poolest (MacFayden, 2008).

Vaatlus näitas, et tudengid ei mõista, et nemad tegelikult ehitavad uudisloo üles ja teevad selle uudise ise. Loo fookus võib võttel täpsustuda ja muutuda, selleks tudengid väga hästi valmis ei olnud ja jäid kinni oma stsenaarsesse plaani ja uudisloo fookus oli ehk liiga jäigalt paigas. Kui intervjuueritav vastas midagi põnevat või eriti huvitavat, siis tulnuks oma uudisloo fookus ringi mängida. Seda tudengid ei teinud, samas kui praktikud tugimaterjalis väga tugevalt soovivad, et fookus ei tohi muutuda silmaklapiks. ERR-i reporter Liisbeth Rats: *"Peab olema valmis selleks, et fookus võib muutuda, täpsustada, ma ei mäleta enda kogemusest ühtegi sellist lugu, kus fookus oleks täielikult muutunud. Aga selliseid olukordi on ikka, et mingisugused detailid tulevad intervjuudest välja, mis natukene nihutavad seda fookust. Peab olema valmis, et mingisugune osa võib alles intervjuudes selguda."* (Rats, 2024). TV3 reporter Kadri Pikhof: *"Vahel võibki niimoodi juhtuda, et tegelikult sa eeldad, et pressikonverentsil räägitakse ühte, tegelikult seal kohapeal selgub, et on hoopis mingi teine teema. See ongi reporteritöö üks võlusid, et sa kunagi ei tea, millest sa lõpuks loo teed."* (Pikhof, 2023).

Teostatud tööde ajakava:

- **november ja detsember 2023:** seminaritöös selgitasin välja, milline on hea õppematerjal ja sai loodud teoreetiline alus bakalaureusetöö käigus valmivale tugimaterjalile ning kokku otsisin välja ligi 30 erinevat akadeemilist allikat.
- **jaanuar 2024:** intervjuukavade täiendamine tehtud pilootintervjuu põhjal, eeltöö intervjuude läbiviimiseks.

- **veebruar 2024:** wiki lehele info kogumine, intervjuude läbiviimine, intervjuude transkribeerimine.
- **märtsis 2024:** wiki lehele info kogumine, intervjuude läbiviimine, intervjuude transkribeerimine, andmete analüüs ja wiki lehele info kogumine
- **aprillis 2024:** bakalaureusetöö kaaskirja kirjutamine ja wiki lehele info kogumine ning 12. aprillil praktilise ajakirjanduse tudengite vaatlus. Olin ise terve päeva praktikumis kohapeal ja kogusin juurde infot, mida kasutada ja analüüsida.
- **mai 2024:** bakalaureusetöö projekti kaaskirja kirjutamine ja lõputöö kaitsmine ning wiki avaldamine.

Tugimaterjali koostamise otsustasin jagada etappideks ja ka Peeter Kruusvall toob oma magistrیتöös välja, et õppevahendi koostamise protsessis võib eristada 5 peamist etappi (lisisin sulgudes juurde enda ajakavalise vaste):

1. Ettevalmistustöö: teemade määratlemine ning sobiliku baaskirjanduse valik (OKTOOBER, NOVEMBER, DETSEMBER 2023);
2. Sobitamine kursusele: õppevahendi paigutamine kursuse temaatilisse kontseptsiooni ning ajakavasse (JAANUAR; VEEBRUAR 2024);
3. Õppevahendi teksti kirjutamine ja varustamine näidetega ning seonduvate ülesannete koostamine ja rakendamine (VEEBRUAR, MÄRTS 2024);
4. Ekspertintervjuude läbiviimine valdkonna juhtivate spetsialistidega (VEEBRUAR, MÄRTS 2024);
5. Tudengite suuliste küsimuste ja soorituste analüüs ning õppematerjali ja ülesannete täiendamine lähtuvalt saadud sisendinfost ja didaktilisest kogemusest (APRILL 2024).

(Kruusvall, 2012)

4. TULEMUSED JA MÕÕTMINE

Kevadel 2024 ei saa kahjuks hinnata tulemuslikkust, sest tugimaterjal valmib lõplikult alles siis, kui praegustel tudengitel on kursus juba lõppemas. Järgmine võimalus katsetada on kevadel 2025 nende tudengitega, kes värskelt praktilise ajakirjanduse ainekursuse teleosaga alustavad. Ja siis on võimalik teha tagasisideküsitlus nii õppijate kasutajakogemusest kui ka õppejõududega, et uurida mida märgati tudengite eneserefleksioonis ning milliste küsimustega nad harjutamise ajal õppejõudude poole pöördusid jms. Seega antud lõputöö kaitsmise ajaks neid tulemusi veel mõõta pole võimalik, aga nende mõõtmine iseenesest on võimalik hiljem ja tõenäoliselt seda peakski tegema järgmine tudeng, kes hakkab millalgi minu alustatud wikit täiendama. Samas ma ei välistaks praegu ka seda, et võib-olla ma teen seda ise oma magistritöö raames.

Intervjuude läbiviimine õnnestus väga hästi ja intervjuude tegemiseks valitud isikud olid sobilikud. Osadele küsimustele andsid kõik 5 intervjuueeritavat samasuguse vastuse, seega oli intervjuude arv 5 igati optimaalne ja rohkem intervjuusid poleks ilmselt teistsuguseid vastuseid juurde andnud tööle. Olev Kenk, Laura Kalam ja Jürgen Puistaja teevad korrespondentidena uudislugusid algusest lõpuni üksi ja sarnases olukorras on ka teleuudise tegemist harjutav praktilise ajakirjanduse tudeng. Kadri Pikhof ja Liisbeth Rats ütlesid, et nemad pole mitte kunagi pidanud toimetuses päris üksinda lugusid tegema, seega nemad andsid tugimaterjali ainult reporteri vaate. Korrespondendid jagasid ka tehnilisi soovitusi, sest nad filmivad ja monteerivad ise oma lugusid.

4.1 Vaatlus

Viisin vaatluse läbi 12. aprillil 2024. Sel päeval tegid praktilise ajakirjanduse kursuse tudengid teleuudiseid. Pidin arvestama sellega, et praktilise ajakirjanduse kursusel osalevad tudengid ei olnud selleks ajaks veel piisavalt harjutanud ja kõiki uudisloo tegemise etappe jõudnud läbi teha. Osad olid saanud proovida monteeri ametit ja teised operaatori- või reporteritööd. Kuid kõiki rolle ei olnud veel igäiks proovinud. Olin terve päeva koos tudengitega ja kahe uudisloo tegemise juures viibisin algusest kuni lõpuni. Nägin nii loo ettevalmistamist, võttel tegutsemist kui ka monteerimist. Koos tudengitega käisin võttel kaasas ja tegin mitmeid märkmeid ja fotosid, hiljem jälgisin ka reporteriteksti koostamist, teksti sisselugemist ja uudisloo montaaži. Oma 17-aastase uudiste tegemise kogemustepagasi toel kaardistasin mitmeid korduvaid vigu, mida tudengid uudislugude harjutamisel tegid ja lisasin vastavasisulised küsimused ja soovitusid ka tugimaterjali, et nad edaspidi samas olukorras toimetades leiaksid enda võimalikud apsakad

kiiremini üles ning otsiksid kas üheskoos või koos aine õppejõududega lahenduse faasis, kus saab veel midagi muuta.

Joonis 1. Montaaži vaatlus 12. aprillil 2024. Foto autor: Revo Raudjärv, 2024.

Vaatluse käigus selgus, et kõik praktilise ajakirjanduse kursusel osalevad tudengid ei mõista veel, kuidas filmida selliselt, et videopilt poleks üle- või alavalgustatud, samuti oli mitmel juhul valgebalanss (*white balance*) korrast ära. Mitmeid katteplaanide ei saanud montaažis seetõttu kasutada, et pilt oli liiga tume, hele või kollane vms. Üsna kiirelt sai selgeks, et suur vajadus on teha samasugune tugimaterjal ka operaatori ja monteeri perspektiivist, koondades nii kõik tehnilised kriitilised küsimused ja soovitusel. Oleksin ise valmis seda tööd jätkama magistriõppes.

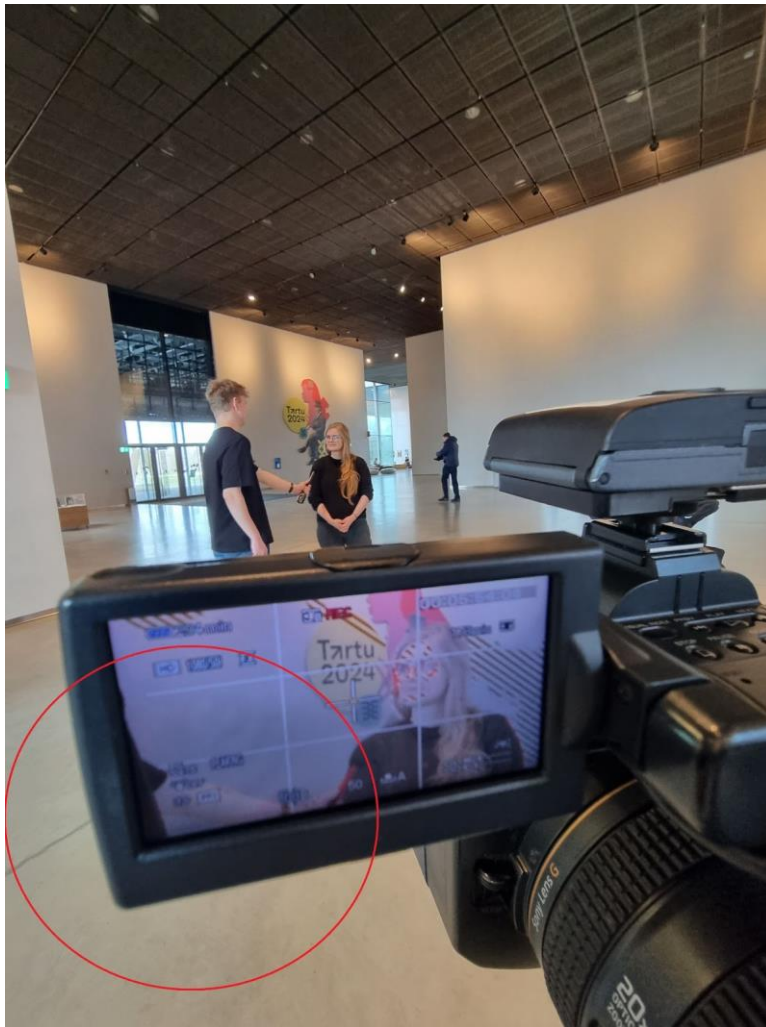

Joonis 2. Video on ülevalgustatud ja valgebalanss ei ole korrast. Ekraanitõmmis 12.aprilli uudistesaahest (<https://peegel.ut.ee/reporter/node/761>).

Joonis 3. Operaatori ja reporteri vaatlus võttel 12. aprillil 2024. Foto autor: Revo Raudjärv, 2024.

Üks suurimaid probleeme, mis jäi silma vaatluse käigus, oli intervjuude kadreering ja seeõttu on tugimaterjalis just sel teemal mahukam peatükk. Kadreeringu osas eksisid kõik tol päeval võttel käinud tudengid. Ideaalset kadreeringut ei leidnud ma musta materjali hulgast ja peamiselt oli intervjuueeritav kadreeritud liiga plaani keskele, mitte ühte serva. Pea kohal oli mitmetel juhtudel liiga palju tühja ruumi. Puudus sügavus ja intervjuueeritava selja taga polnud piisavalt vaba ruumi. Probleemid said alguse juba sellest, kuidas intervjuud tehti, sest reporter ei seisnud kaamera kõrval, vaid kuskil 1–2m eemal. Juhul, kui reporter ei seisa õlg statiivi kõrval, on operaatoril hea kadreeringu saamine juba eos keeruline. Tihti vaatas intervjuueeritav eemale ja jäi liiga profiili. Allpool näited, mille vastu reporterid ja operaatorid võttel eksisid. Ühel juhul oli kaamera ja reporter üksteisest mitme meetri kaugusel ja seetõttu jäi reporteri käsi kaadrisse.

Joonis 4. Kaamera asetseb mitu meetrit eemal reporterist ja käsi jäi ekraanile. *Foto autor: Revo Raudjärv, 2024.*

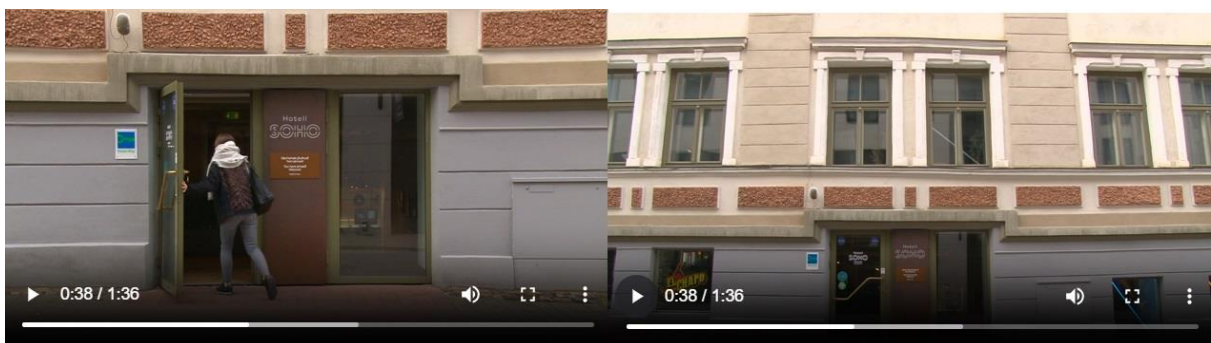
Reporteritekst oli osadel liiga pikk ja tudengid ei tajunud, kui palju teksti tuleb koostada, üldjuhul oli neil vaja teha uudislugu pikkusega 90 sekundit, paraku koostati reporteritekst, millest oleks saanud vabalt teha 3-4 minutilise uudisloo. Kuigi head häälematerjali tele- ja raadiotööks leiab tudengite hulgast palju, siis teksti sisselugemisel oli kuulda hääle värinat. Ilmselt oleks vaja tudengitele head häälekoolitajat, kes õpetaks, kuidas teksti sisselugemisel enesekindlust kasvatada. Kohati läks intonatsioon teksti lugemisel valeks ja seetõttu tuli korduvalt uuesti lugeda. Tugimaterjalis ma süvitsi eetrikõne tegemise eripäradele ei keskendu, kuid seal on olemas viited, kust tudeng saab siiski otsida eneseanalüüsiks lisamaterjali. Siinkohal kattub tudengite vajadus ka praktilise ajakirjanduse audioosaga, kus nad samuti enda kõnetehnikat harjutavad ja lihvivad ning lisaks koos õppejõududega oskuste treenimisele, vajaksid iseseisvalt eetrikõne analüüsimiseks sobivaid küsimusi ja soovitusi. Reporteriteksti koostamise osas on vaja õppida tajuma, et ei tehtaks

liiga pikki ja lohisevaid lauseid, sest hiljem pole võimalik seda teksti veenvalt sisse lugeda ja tudeng ei saa aru, kuhu teha pausid lugemisel. Samuti peaks ka tegema hääleharjutusi vahetult enne teksti sisselugemist ja teksti mitu korda enne salvestamist kõva häälega läbi lugema.

Joonis 5. Tudeng loeb teksti. Foto autor: Revo Raudjärv, 2024.

Vaatluse käigus selgus ka see, et praktilise ajakirjanduse kursusel osalevad tudengid ei mõista veel kõiki monteerimise põhitõdesid. Nii panid tudengid montaažiprogrammis ajatelje (*timeline*) peale üksteise järgi mitu ühe suurusega katteplaani, mis omavahel ei monteerunud. Musta materjali hulgas oli tegelikult kohati ka väga häid katteplaane, kuid monteerijad ei kasutanud alati kõige paremaid, sest puudus veel vastav oskus luua vaatajasõbralike üleminekutega visuaalselt huvitavat ja teksti toetavat uudislugu.

Joonis 6. Montaaživiga, sest samast uksest läheb sisse inimene ja järgmises kaadris on sama uks juba sulgunud. Ekraanitõmmis 12.aprilli uudistesaaatest (<https://peegel.ut.ee/reporter/node/761>).

Kokkuvõtlikult võib öelda, et vaatluse käigus selgus, et konkreetsete kriitiliste küsimuste ja praktikute soovitustega tugimaterjal on tudengitele vägagi vajalik. Vaatlus täitis eesmärgi ja tegin tugimaterjali muudatused ja täiendused lähtuvalt vaatluse käigus kogutud infost.

5. ENESEREFLEKSIION JA KOKKUVÕTE

Olemasolevad oskused ja teadmised toetasid projekti teostamist, sest töotan ka ise igapäevaselt televisioonis. Paraku isiklik kogemustepagas kohati ka takistas hea akadeemilise materjali otsimist, sest läbi isikliku kogemuse oskaksin samuti kasulikku nõu anda ja seetõttu pidin ennast sundima mitmel korral oma teadmised tahaplaanile jätma.

Bakalaureusetöö maht on üsna piiratud ja seetõttu ei võimaldanud see põhjalikku kõiki teleuudise tegemisega seotud rolle katvat tugimaterjali ette valmistada. Seega tuli teha selge valik, mida saab ja kui palju on võimalik wiki keskkonda küsimuste ja soovitusena üles laadida. Saaksin seda tööd jätkata magistritöö raames ja siis juba põhjalikumalt lahti kirjutada erinevaid alamkategoriaid. Oluline on siinkohal ka märkida, et see wiki ei saa kunagi valmis, sest alati saab teha rohkem alamkategoriaid ja uuendada linke, lisada viiteid, koondada laiemas ringis praktikute soovitusi, värskendada infot jne.

Väga keeruline oli materjali kategoriseerida, sest kuigi valisin enda peateemaks teleuudislood, siis mõnikord on vajalik ka uudislugude tegemisel lähtuda uuriva ajakirjanduse kriteeriumitest. MacFaydeni (2008: 138) arvates on uuriva ajakirjanduse lood tavalistest uudislugudest nõudlikumad nii teemade kui ka tõendusmaterjali standardite poolest. Samas on siin väga palju sarnasust ja uudisloos tarbeks tehtav taustauuring, võib olla väga sarnane ja praktilise ajakirjanduse tudengil on raske hoomata, mis vahe on erinevatel žanritel. Televisioonis on seda raske tagada, sest teleintervjuu tegemine kõikide osapooltega on tihti teostamatu. Taoliste erinevuste väljatoomine on tugimaterjalis praktilise ajakirjanduse tudengi jaoks oluline info. Nii lisasingi tugimaterjali uudisloos tegemise erinevat taustainformatsiooni ja kasulikke nippe, mida praktikud selles osas jagasid.

Nii olengi koondanud kokku praktikutelt saadud soovitusel ja teinud nende põhjal küsimus-soovitus vormis tugimaterjali uudisloos valmimise etappide kaupa. Kui laias laastus saab uudisloos tegemise jagada kolmeks (tegevused enne võttele minekut, tegevused võttel ja peale võttelt tagasitulekut), siis vaatluse käigus mõistsin, et kõige suuremad eksimused tegid tudengid võttel olles. Seetõttu on ka see osa teejuhise kõige mahukam. Kõige enam eksisid tudengid vaatluse põhjal kadreeringu tegemisel ja seetõttu pühendasin ka sellele osale täiesti eraldi peatüki, koos vastava pildimaterjali ja selgitustega. Mõistena käib aga kõige rohkem minu loodud tugimaterjalist läbi intervjuueerimine, mis on ka uudislugude tegemisel üks olulisemaid asju kui seda vaadata reporteri

perspektiivist ning võttes arvesse, et minu valimis olid ajakirjanikud, kes igapäevaselt eelkõige just reporter rollis.

Tooksin siinkohal välja ka mõned aspektid, mis minu arvates selle tugimaterjali koostamisel nii hästi ei õnnestunud. Ma olen küll suurte kogemustega teletöötaja, kuid taolist tugimaterjali pole varem koostanud ja see oli minu jaoks esimene kord seesugust eneseanalüüsi teejuhti luua. Algselt plaanisin ise teha videod ja lisada tugimaterjali ka mitmesugust audiovisuaalset materjali, kus ma jagaksin tudengitele erinevaid uudislugude tegemisega seotud nippe ja soovitusi ka omalt poolt. Näiteks seda, kuidas saavutada hea kadreering, kuidas kiiresti ja efektiivselt monteerida, kus peab paiknema reporter intervjuerimise ajal jne. Seda kõike oleks ka lühivideotes hea olnud lisaks selgitada ning teinuks tugimaterjali mitmekesisemaks ja vaheldusrikkamaks. Paraku sel juhul oleks minu töö maht läinud liiga suureks, sest videote filmimine ja monteerimine ning selle ettevalmistus oleks võtnud lisaks veel väga suure aja. Samuti oleks sel juhul olnud tugimaterjalis rohkem minu isiklike soovitusi ja vähem intervjueritavate omasid. Lõpuks otsustasin kasutada fotosid, mis aitavad samuti visuaalselt selgitada näiteks kadreeringut vasakule ja paremale jms.

Kui vaatan kriitiliselt oma tegemistele, siis tugimaterjali koostamisel oleksin saanud olla märksa efektiivsem. Väga palju kuulasin läbi intervjuusid ja järjestasin selle põhjal tugimaterjali soovitusi. Samas oleksin võinud lähtuda soovitude esialgsel järjestamisel hoopis isiklikest kogemustest ning tugimaterjali ülesehituse teha enda kogemuse põhjal. Samuti oleks tugimaterjali koostamist teinud lihtsamaks see, kui oleksin vaatluse läbi viinud talvel, sel juhul oleksin saanud ka intervjuukava koostada rohkem tudengite vajadustest lähtuvalt. Paraku alustasid praktilise ajakirjanduse tudengid teleosaga alles nüüd kevadel ja kuigivõrd palju varem polnud seda vaatlust võimalik läbi viia.

Praeguse kogemuse valguses teeksin ma tulevikus teistmoodi intervjuukava ja küsiksin juurde lisaküsimusi. Mõned kohas oleks hea olnud minna intervjuudes spetsiifilisemaks ja küsida veel jätküküsimusi. Tugimaterjali koostades tundus, et väga huvitavaid vastuseid oleks andnud fookusgrupi intervjuu, kus kõik minu intervjueritavad oleksid vastanud küsimustele ühises vestlusringis. Sel juhul oleks tekkinud vestluses osalevate informantide omavaheline stimulatsioon ja oleksin ilmselt saanud vastuolulistele küsimustele teistsugused vastused. Samas ei oleks saanud praktikud sel juhul nii vabalt vastata kui praegu üks-ühele intervjuudes. Keeruline oli piirduda ainult reporteri perspektiiviga, sest reporteri ja operaatori töö on omavahel väga tihedalt seotud. Kuna tehti palju tehnilisi vigu, siis pidevalt tunnetasin vajadust, lisada kriitilisi küsimusi-vastuseid

ka selle kohta ja pidin endale korduvalt meelde tuletama, et piirdun selles projektis ikkagi ainult reporteri perspektiiviga. Aga vajadus teiste rollide tugimaterjali kohta on olemas ja ootab tegemist.

Mulle meeldis seda tugimaterjali luua, sest sain kasutada ka oma teadmisi ja rakendada oma rikkalikku kogemustepagasit uudiste tegemisel. Uudislugude ja laiemalt telelugude tegemine läheb mulle korda ja pakub mulle suurt huvi, seetõttu oli ka lihtne ennast motiveerida kaaskirja ja tugimaterjali koostamiseks. Mitu intervjuueeritavat vastas mulle, et siinkirjutaja ise ka ju on töötanud rohkem kui 15 aastat teles ja teab isegi, kuidas asjad peaks olema, kuid ma püüdsin siiski distantseeruda sellest ja lähtuda tugimaterjali koostades eelkõige praktikutelt saadavatest soovitustest. Olen tugimaterjali täiendavalt juurde lisanud ka mõned lingid inglisekeelsetele õppematerjalile ja videotele, kust tudeng saab lugeda ja vaadata lisainfot: kadreeringu, intervjuu küsimuste esitamise, intervjuu filmimise, visuaalselt loo jutustamise jms kohta. Kuigi keskendun abimaterjalis eelkõige reporteri perspektiivile, siis lisan õppematerjali hulka ka BBC tehnilisi abimaterjale, kuidas kaamerat seadistada ja tehniliselt kvaliteetset videot toota, sest vaatlusel sai selgeks, et tudengitel on just selles osas palju arenguruumi ning tundus ebaõiglane lasta neil oodata järgmist lõputööd, mis need lüngad ja perspektiivid tugimaterjalis sisustab.

SUMMARY

This bachelor's thesis was completed as part of a practical project based on the curriculum of practical journalism. I gathered recommendations from professionals to guide journalism students in practicing TV news reporting. The support material created in this project is not a comprehensive instructional manual on news production, nor does it directly develop students' competencies. However, it aids students in analyzing news-stories and self-reflection.

In the support material, daily newsroom practitioners describe their process for creating television news-stories. This allows students to identify their own mistakes while practicing making TV news. Competence development continues with the lecturer, but the support material helps students to independently identify issues that arise during the practice and helps them in approaching lecturers with more specific questions.

I organized the information into a Wikipedia-style website, fostering independent, inquiry-based online learning. Inquiry-based learning can be defined as a discovery-oriented constructive student-centred learning approach where students obtain by themselves knowledge about the domain content and acquire skills and knowledge (Mäeots, 2014). As a form of support material, this guide facilitates independent online learning. While it does not cover all phases and roles involved in creating news-stories, it is a valuable self-reflection resource for students studying practical journalism.

The purpose of the created support material is to provide an overview in Estonian of how professional news-stories are prepared, presented in the form of questions and practitioners' suggestions. Relevant academic study materials are largely central to filmmaking and contain many technical nuances; unfortunately, students taking the subject course of practical journalism need a different one – support material that takes into account the specifics of practicing TV news. So, there is a very clear practical need for this support material.

My work was not a traditional research project but a creative endeavour resulting in a ready-to-use aid for students. The support material has been made as a pilot and is designed to be supplemented in the coming years with insights from other roles (practical experiences and suggestions from camera operators and video editors) and additional sections covering radio, online media, print media, etc. The platform allows for easy future updates and enhancements to the support material.

KASUTATUD ALLIKAD

Cremedas, M. & S. Lysak (2011). *New Media" Skills Competency Expected of TV Reporters and Producers: A Survey*. *Electronic News*, 5:41

Finberg, H.I & L, Klinger. (2014). *Core Skills for the Future of Journalism*.

Hallin, D. C., Mellado, C. ja Mancini, P. (2021). *The concept of hybridity in journalism studies*. *The International Journal of Press/Politics*, 194016122110397. <https://doi.org/10.1177/19401612211039704>

Harmer, J. (2015). *The Practice of English Language Teaching (5th ed.)*. Pearson.

Kuusik, H. (2014). *Ajakirjanduspädevuste kasutamine videoproduksioonis*. Magistrieksamiprojekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Kruusvall, P. (2012). *Turunduskommunikatsioon eri kanalites: alusmaterjal e-õppevahendi loomiseks*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Lowrey, W. & L.B. Becker (2001). *The Impact of Technological Skill on Job-Finding Success in the Mass Communication Labor Market*. *Journalism & Mass Communication Quarterly* 78: 754

MacFayden, G. (2008). *The Practices of Investigative Journalism*. H. de Burgh (Toim). *Investigative Journalism* (lk 138-156). London, New York: Routledge.

Mäeots, M. (2014). *Inquiry-Based Learning in a Web-Based Learning Environment: A Theoretical Framework of Inquiry-Based Learning Processes*. Doktoritöö. Tartu Ülikool, loodusteadusliku hariduse doktoriõpe.

Mäeots, M., Pedaste, M., Sarapuu, T. (2008). *Transforming students' inquiry skills with computer-based simulations*. 2008 Eighth IEEE International Conference on Advanced Learning Technologies. <https://doi.org/10.1109/ICALT.2008.239>

Ngunjiri, Faith Wambura & Hernandez Kathy-Ann C. & Chang, Heewon. (2010). *Living Autoethnography: Connecting Life and Research*. *Journal of Research Practise* 6 (1).

Nygren, G., Stigbrand, K. (2014). *The Formation of a Professional Identity: Journalism students in different media systems*. Journalism Studies, 15(6), 841–858. <http://dx.doi.org/10.1080/1461670X.2013.834163>

Paloveer, M. (2012). *Ajakirjaniku eetiliste dilemmade määratlemine kultuuritööstuse kontekstis*. Magistritöö. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Rohelaan, K. (2013). *Videoproduksioon virtuaalse didaktikakeskuse näitel*. Magistritöö projekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Saaroja, Ivika. (2016). *Audiovisuaalne projekt "Kohtumised" – laste kasutamine sisuloomes*. Magistriprojekt. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Skinner, D., Gasher, M. J. ja Compton, J. (2001). *Putting theory to practice*. Journalism, 2(3), 341–360. <https://doi.org/10.1177/146488490100200304>

Thompson, R., Bowen, C. (2009). *Grammar of the Shot*. Burlington: Focal Press.

Uuetoa, Henn. (2022). *Praktikakogemus noorajakirjanike karjäärisuundumuste mõjutajana TÜ ja TLÜ ajakirjandustudengite näitel*. Tartu Ülikool, ajakirjanduse ja kommunikatsiooni õppekava.

Wallace, S. (2009). *Watchdog or Witness? The Emerging Forms and Practices of Videojournalism*. Journalism 10: 684

LISAD

Lisa 1. Intervjuukava

Uudisloo ettevalmistusfaas:

- Milline on sinu ettevalmistus võtteks? Kuidas valmistad ette?
- Mida on võimalik ette valmistada ja mida ei ole võimalik ette valmistada ja selgub võttel kohapeal?
- Mil määral saab reporter teatud osa tekstist varem (enne võttele minekut) valmis kirjutada või peaks seda tegema alati peale võttelt tagasitulekut?
- Enne võttele minemist, peab kindlasti olema loo fookus täpselt paigas või fookus võib võttel muutuda?
- Kas on võimalik ka liigselt ettevalmistada? Mis on ohud sel juhul?
- Kuidas valmib uudisloo narratiiv ja kuidas ajakirjanik loo üles ehitab? Kui palju reporter peab uudisloos ilustama asju ja lisama ajakirjanduslikke liialdusi, et lugu huvitavamaks, põnevamaks muuta?

Uudisloo valmimise ajaline surve:

- Kuidas mõjutab ajaline surve uudisloo valmimist? Kui on uudisloo tegemiseks aega vähe, siis mis on need olulised asjad, mida tuleb silmas pidada võttel?
- Kui ajaline raam on 1 päev ja uudislugu samal õhtul eetris, siis millega tuleb arvestada uudisloo tegemisel?
- Mõnikord vaja uudistes kajastada operatiivselt ja valmimise ajaline raam ainult 1-2 tundi, millega tuleb sel juhul? Kuidas olla võimalikult efektiivne kui aega on vähe?

- Igal ajakirjanduslikul teosel, on oma ajaline ning tekstimahuline piir, mistõttu tuleb sageli teha raskeid otsuseid ja loobuda osast infost teise kasuks, kuidas uudisloo puhul sünnib otsus, et mida kajastada? Mille arvelt saab kärpida?

Uudisloo tegemisel intervjuerimine

- Milline on hea intervjueritav just tele jaoks? St kas ja kuidas allikaid valides peaks mõtlema sellele milline rääkija ta on?
- Kui pikad peaks olema intervjuud uudisloo tegemisel? Küsida tuleks pigem rohkem küsimusi või siis ainult fokuseeritult koguda uudisloo tegemiseks vajalikku infot?
- Kuidas intervjuerida uudisloo tegemisel nii, et saada paremad vastused? Milliseid nippe saaks kasutada, mis panevad paremini vastama?
- Millal on intervjueritavale vaja esitada soojendusküsimusi või tuleks alati minna kohe asja juurde ja küsida ära kõige olulisem?
- Sel ajal kui operaator sätib kaamerat üles ja paneb valgust, heli paika, saab reporter koguda mingit lisainfot ja intervjueritavat "üles soojendada" või peaks jätma kogu vastamise intervjuu ajaks ja on oht, et räägib enne intervjuud ennast tühjaks?

Visuaalile keskendumine

- Kuivõrd pilt on ka reporteri rida? Kui oluline on loo visuaalselt läbimõtlemine reporteri poolt või on see ainult operaatori ülesanne?
- Kuidas tuleks arvestada uudisloo tegemisel reži ja visuaalse poolega? Jätküküsimus: kas uudisloo puhul kehtib ka see reegel, et "parem näita, mitte ära räägi"?
- Kuidas on uudisloo puhul kompositsioonitaju ja reži? Jätküküsimus: mil määral jääb ajakirjanikule kõige omasem oskus sõnavara - mõnikord visuaali varju?
- Kuidas kasutada saadud materjali võimalikult lihtsal, kuid samal ajal efektiivsel meetodil?

- Milliseid kaadreid tuleks eelistada? Millised on mõjusad ja seetõttu lähevad kindlasti sisse? Millised katteplaanid välja jätta ja milliseid kasutada? Kuidas teha valik?
- Millised on uudisloo võttel käitumise puhul olulised asjad, millega tuleb alati arvestada? (Jätkuküsimus: mis on nendest kolm kõige olulisemat?).
- Mille poolest erineb teleuudiste tootmine teistest formaatidest?
- Millega peavad reporter ja operaator uudisloole minnes arvestama? Logistika, tehniline ettevalmistus jne?!
- Millised on võttel kõige olulisemad koostöö kohad operaatori ja reporteri vahel?
- Mida peab kindlasti reporter operaatorile ütlema ja mida saab operaator iseseisvalt võttel teha?
- Mida peab operaator uudisloo filmimisel silmas pidama? Intervjueeritava kadreerimine vasakul-paremal jne?
- Kui suur peaks olema musta materjali maht uudisloo tegemisel? Kas tuleb alati filmida rohkem või tuleb seda teha ökonoomselt, et mitte liiga palju aega kulutada?

Meeskonnatöö

- Millised on võttel sinu ootused operaatorile? Kuidas reporter ja operaator teineteist tegelikult saaksid aidata, et koostöö oleks efektiivsem.
- Mida saavad reporter ja operaator võttel teha nii, et hiljem oleks materjali lihtsam kokku monteerida? Erineva suurusega plaanide võtmisel jne?
- Mida kaasa võtta, et võttel kulgeks töö sujuvalt? Millistes olukordades sobib gimbal, millistes statiiv, millal filmida õlalt ja mida arvesse võtta sõltuvalt loo fookusest, iseloomust jne?
- Kui kajastatakse ja tehakse uudislugu pressikonverentsist või analoogsest sündmusest, kas selle peab täismahus üles filmima või piisab katteplaanidest ja hiljem tehakse intervjuud? Kuidas teha pressikonverentsist hea lugu?
- Kui kajastada pressikonverentsi või analoogset sündmust, siis millal saab paremad intervjuud: kas tasuks intervjuud ära teha enne pressikonverentsi, enne vastavat sündmust või peale seda?

- Kui palju tuleks võtta katteplaanid intervjueritavast? Millise suurusega plaanid: üldplaan, suur plaan, keskplaan? Juhul kui mainitakse intervjueritavat reporteri tekstis, kas siis tuleks teda ka näidata pildis ja selleks tuleb alati varuda katteid?
- Kuidas saada head katteplaanid uudisloo tarbeks? Mida tuleb silmas pidada katteplaanide võtmisel?
- Kuidas tuleb võttel arvestada valgusoludega ja mida silmas pidada, et valgus oleks korras?
- Millised on olulised põhimõtted heli salvestamisel?
- Kui korrespondent peab tegema uudisloo üksi, olema nii kaamera taga kui ka ise intervjuerima, millega tuleb sel juhul arvestada? Kas intervjuu siiski teha statiivilt või õlalt (gimbalilt)? Kui intervjueritav liigub intervjuu ajal, kuidas siis tagada hea kadreering?

Lisa 2.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Revo Raudjärv,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose: „Praktikute soovitud ajakirjandustudengitele teleuudiste harjutamisel. Reporteri vaatenurk“, mille juhendaja on Brit Laak, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

1. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Revo Raudjärv

21.05.2024